

Mausoleets hemmelighet.

Statsministerens selvmord og den unge piken.

av O. Henrik Akeleye Braastad¹

Dette er en ukjent historie om storpolitikk, ulykke og trofasthet.

Den går fra det norske Ministerhotellet i Stockholm i 1888 og til et bortglemt gravminne på en halvøy i Trondheimsfjorden i 1946.

Dette er en fortelling om en norsk statsminister som ville mer enn sinnet maktet og om en kvinne som holdt streken rett.

Bearbeidelse av foredrag ved
Stiklestad Nasjonale Kultursenter
onsdag den 13de februar 2008

¹ **O. Henrik Akeleye Braastad** har 2007-2008 arbeidet med å utforske og formidlet hittil ukjent og lite dokumentert viden om statsminister Ole Richters og frøken Ebba Astrups liv og samliv, senest ved jubileumsforedrag i samband med Det norske Videnskaps-Akademis 150-årsjubileum, ved 100-årsmerkingen for professor Johan Meyers ferdigstillelse av statsminister Richters mausoleum på Rostad Gård, Inderøy og ved artikler i faghistoriske tidsskrifter.

Denne artikkelen er en bearbeidelse av hans foredrag på Stiklestad Nasjonale Kultursenter 13de februar 2008. Braastad har ellers de siste år levert og formidlet en rekke bidrag fra nordisk litteraturhistorie. Han er 2007 tildelt den svenske Gustaf Fröding-medaljen. Braastad har ellers sin yrkeshistorie i nasjonal forskningsøkonomi og forskningspolitikk fra mangeårig virke i forskningsråd og departementer. Kfr.: www.innopol.no, www.bjerke-gaard.com. Merknader til artikkelutkastet sendes iinnopol@online.no

Den 15de juni 1888 ble den norsk-svenske unionen rystet ved at Norges statsminister i Stockholm, Ole Richter, begikk selvmord på sitt kontor på det norske s.k. Ministerhotellet i den svenske hovedstaden. Den direkte foranledningen var at Bjørnstjerne Bjørnson i en tale og så i VG noen dager tidligere hadde påstått at Richter i et tidligere fortrolig brev til ham hadde tilkjennegjort at statsministeren Johan Sverdrup hadde løyet om sin kjennedom om en kontroversiell underhåndsavtale mellom Kongen og den norske- og svenske regjeringen om Norges rett til likeverdig innflytelse i utenrikssaker og til en norskfødt utenriksminister i unionen. - Dette var en av unionsstridens aller heteste temaer Richter skjøt seg med et pistolskudd gjennom munnen, 59 år gammel. 3 måneder før er den 59-årige Richter blitt forlovet med en 25 år gammel pike, Ebba Astrup. Dette er den første historien.

Ti år etterpå skrev Bjørnstjerne Bjørnson dramaet "Paul Lange og Tora Parsberg", der han bringer saken og statsministeren og hans unge forlovede til teateret som drama, B.B. forsøker å nøytralisere sitt ansvar og tegner de to i en øm menneskeforståelse . Dette er den andre historien.

Men saken er ikke slutt! Gjennom nærmere seks tiår ruller dramaet videre, med den gjenværende forloveden Ebba Astrup som regissør, frem til det hele avsluttes i et mausoleum på en halvøy i Trondheimsfjorden våren 1946. Dette er den tredje, den ukjente historien – den tilhører de største kjærlighetshistorier.

1888: Skuddet, selvmordet.

Sjefen på Ministerhotellet i Stockholm sov nå dårlig om natten og han hadde voldsom hodepine. "Richter er i et forferdelig humør, går opp og ned på gulvet, vrir sine hender og gråter", skrev en funksjonær ved statsrådsavdelingen i sin dagbok.

13. juni: "Jeg er som et vissent træ, jeg er ferdig med livet og ser tilbake på et forspilt liv", sa Richter til venner som hadde stukket innom ham på Ministerhotellet.³

15de juni: Tjeneren som er inne hos ham om morgenens merker ikke noe som skulle tyde på at noe alvorlig er nært forestående. Klokken 9 skal Richter normalt komme ned til frokost, men ingen er urolig over at han ikke kommer presis. De har dessuten hørt at den avskjedigede statsministeren rører på seg i tredje etasje. Noen skal også ha sett at han hadde vært ute og gått sin faste morgentur på Skeppsholmen. Været er nesten helt klart, og gradestokken viser 10 plussgrader. Minuttene på frokostrommet blir imidlertid mange og etter hvert lange. Trolig ikke så lenge etter at klokken har passert 10, er Richters søster blitt så bekymret at hun går opp til statsministerkontoret. Julie Richter finner broren død.

"Den som på sitt samvete har, och till sitt livs slut måste bära, skulden för Ole Richters mord, det är Björnsterne Björnson, han och ingen annan! Han står skyldig inför Gud, og skall och stå skyldig inför historien!",

- mente kongen. Statsministeren har trosset Gud ved å ta sitt eget liv.

Den 59 år gamle statsministerens 25-årige forlovede Ebba Astrup er på Kviltorp ved Fannestranden på Møre, når Richter begår selvmord. Han har villet ha henne hos seg i Stockholm straks etter avskjedigelsen i slutten av mai, men hennes foreldre har begge sagt nei. - Hun skal senere gjentatt ha sagt til flere at hadde hun fått reise til Stockholm, ja så hadde det ikke gått slik med Richter.

³ Presentasjonen av hendelsesforløpet her er mye hentet fra Jon Inge Skjævelands (2005), Oslo: Arneberg. bok "Ministerhotellet" (2005), likesom fra Geir Hestmarks biografi over W.C. Brøgger, "Vitenskap og Nasjon," Oslo: Aschehoug

Figur 1 Det norske Ministerhotellet i Stockholm, den gang tilbaketrukket mellom Grand Hotell og Nationalmuseum på Blasieholmen.

Ebba skriver brev til familievennen og politikeren Adolf Hedin⁴:

"Då man är i fara blir man skarpsynt och jag tänkte ofta med förfäran på allt som skulle komma af motgångar och förödmjukelser och den tanken var mig ingalunda främmande, att vi skulle få en kamp. För att behålla ljuset i ett mörker som ville tränga sig på Honom – men så tyckte jag också at jag såg till botten af allt som kunde hända!"

"Jag hade så friskt ett mod, en vilja så säker och stark, en så orubblig tro på att det. Som var ädelt, stort och skönt skulle segra – skulle leva, - skulle verka men det var väl som han ofta fruktade – jag var väl för ung – för oerfaren, för en så hög och herrlig uppgift"

En stor, ulovlig begravelse - for de vantro?

En Dagbladjournalist beretter om Richters begravelse: Alle var sjokkerte. En junikveld kom båten med hans lik til Sundnes kai på Inderøya⁵ i

⁴ Bjarne Slapgard; "Ole Richter og Ebba Astrup Eggen, modellar for Bjørnson, "Inderøy Historielag 1988, ss. 17-30.

Trondheimsfjorden, få visste det, få var der. Mann gikk av huse ved selve begravelsen, den store gårdspllassen på Rostad var svart av folk, forteller han. Statsråd Sofus Arctander holder Tale, "En av Norges beste sønner har gått bort", sa Arctander
Kisten plasseres inne i mausoleet. Hele den mektige sørgeeskaren defilerer forbi.

Men tilstede er en 25 år gammel svenskalande pike, forloveden Ebba Astrup. Det er for første gang hun er der, på Rostad, hans familiiegård. Hun har reiste dit mot sin fars vilje. Hun overværer begravelsen fra et vindu, til tider halvt skjult bak gardinen. Hun har tårer i øynene, men er rank og behersket.
Og rundt 1000-1500 personer deltar i begravelsen og ved jordfestelsen i gravhaugen på Rostad på nord-trønderske Inderøy den 27de juli. Det er 200-300 kranse, fra Stockholm, Kristiania, Trondheim og fra Inderøya.

Gravhaugen på Rostad, fra før kalt Storhaugen, er med krypten og senere obelisken vigslet (1886) da Richters hustru er jordfestet der. Men den som skal begraves nå har trosset skaperverket og Gud ved selv å ta det liv han har fått seg gitt.

Sognepresten i Inderøy, Albert Lange taler ved Statsminister Richters begravelse, mot instruks, uten klarsignal fra amtmann eller biskop som forutsatt.
Biskop N.J. Laache i Nidaros vil ikke at det skal holdes tale!
Forbudene mot jordpåkastelse og likpreken ved begravelse av selvmordere varte nemlig helt fram til henholdsvis 1. januar 1898 og 1904

Albert Lange forretter og holder en stor tale, senere trykket i Lutherske Kirketidende 1888. Lange er gruntdvigianer, han refererer i talen til den første martyr, Stefanus, som blir steinet og som ser Gud som i et syn.
På Richters kontorpult i Ministerhotelllet lå det igjen et papir der det sto "Jeg tror på Guds Forbarmelse, selv i Fortvilelsens mørke Nat", Lange refererer dette.
Døm ikke, det skal Gud gjøre, sier Lange.

Biskopen spør umiddelbart etter begravelsen om Langes "opptreden", biskopen skriver.

"*Dette har bedrøvet Mange og givet Vantroen Anledning.....Sognepresten burde helst ingen tale holdt, En kiste med Liget af en Mand som efter overlæg selv har endt sitt Liv, men hvorpa Man dog har sat Verset; "Jeg ved mig en Sövn i Jesu navn", burde helst ha bragt Guds Ords tjener til Taushed"*

Biskopen er imot liknelsen med Stefanus!

⁵ Begravelsesforløpet er bl.a. beskrevet i Kvam, Arne Martin (1974):

Figur 2 Richters begravelse på Rostad, "svart med folk".

Laache ber gjennom prosten om å bli detaljert orientert om Langes fulle tekst, hans anvendelse av salmer og øvrige liturgi og opptreden ved begravelse og jordfestelse. – biskopen ber Lange om å styrke sin hjemmel for sin "opptreden", tilstedevarsel!

Dette skjer i en omfattende korrespondanse mellom biskop, prost og sogneprest 1888 ut. – omfattende korrespondanse.

Hverken Sverdrup-regjeringen eller Stortinget var offisielt representert ved begravelsen. Kong Oscar II så seg heller ikke i stand til å sende en siste blomsterhilsen til sin norske statsminister i Stockholm gjennom nesten fire år. - Det går ut en instruks om at offentlige tjenestemenn bør utebli. Statsministerens begravelse skjer i fravær av så vel amtmann som sorenskriver, fogd, lensmann.

Men gammelpresten på Inderøy, Albert Lange, har altså gått biskopen imot, i den lange og gjenkommende korrespondanse mellom presten og hans overordnede. blir de ikke enige. *"Det lader til å være en meget bedrøvelig sak"*, skriver Lange, *"jeg har bedrøvet biskopen og biskopen har sanderlig bedrøvet meg; og hvem av oss i denne sak har bedrøvet Gud mest, derom får Han dømme, - for derom bliver biskopen og jeg ikke enige"*.

Ebba skriver til Ludvig Daae umiddelbart etter begravelsen: *"Hvis de ennå har et lite hjørne av det store tomrom han etterlot seg i Deres hjerte – oh så gi meg det - ikke fordi jeg fortjener det, men fordi jeg vel behøver det"*

Men Ebba – forteller hun senere – har nå, 26 år gammel, bestemt seg for at hun ikke skulle gifte seg, men være trofast mot ham, det skulle være i grenseløs beundring og svermerisk kjærlighet for resten av livet.

Ole Jørgensen Richter og kvinnene.

Under besøk hos sin onkel Einar Richter i Slagelse på Skjælland sent på 40-tallet hadde Richter hatt en ungdomsforelskelse med sin kusine.

Litt senere hadde han vært forlovet med Laura Svendsen⁶ (senere Gundersen), den første formelle forlovelsen som endte i et ulykkelig brudd

Han skulle senere komme til å forelske seg i den unge Karen Anker. Karen var 14 år yngre enn Ole. Både moren og faren, godseier Peter Anker på Rød Herregård ved Halden, var for, men den unge damen var uvillig.

Så sommeren 1857 ble Richter i Kristiania kjent med den frøken Amalia Raben, datter av lensgreve Gregers Christian Raben til Aalholm slott. Richters interesse flammet opp, han ble veldig interessert i den danske piken.⁷ Amalie Raben, tok musikkundervisning og leste språk, og dessuten deltok hun som selskabsdame for grev Gregers på reiser i Tyskland, Frankrike og Italia. Amalia var dannet – og religiøs

**Figur 3 Raben-Levetzow familiens Aalholm Slott på Lollands sydkyst,
Richter aspirerende svigersønn - arving?**

⁶ Senere berømt skuespillerinne på Christiania Theater på Bankplassen – den eneste norske i ensemblet. Står i dag i skulptur i Nasjonalteateret.

⁷ Amalia Raben ble morlös som åtteårig. Hun blev tatt i huset hos sin moster - Anna Lund – som ble gift med grev Gregers Raben af Aalholm. Ekteparet hadde ikke selv barn, og Amalie ble adoptert.

Men, han kunne ikke bestemme seg. Han holdt kontakten ved like og fridde 1863 og hun svarte Ja. Men brudens far likte ikke forbindelsen. Hun takket så nei høsten 1863.

Amalie skriver til en venninne, forfatterinnen Johanna von Hofsten, om "hans mange fortvilede hensyn og forskjelligheten i grundanskuelser" og "det var ikke et hjerte alene som han beilet til", skriver hun.⁸

Senere ble Amalia gift med dikteren Andreas Munch, maleren Edvard Munchs bror. Amalia skriver at Richter "hævet Forbindelsen, da Fatter ikke vilde punge ordentlig ud." - - "Andreas Much var nøisommere," skriver hun.

1855 gjorde Richter som da studerte jus i London julebesøk hjem til en medstudent, til godseier William Wakeford Attree ved Brighton. En mann som nøt stor anseelse og var meget formuende. Han treffer her Susan, datter av Williams avdøde bror Richard. Richter skriver

"ved kaminen sat miss Susan – et bilde på huslighet og fromhet – kanskje ville det ha vært bedre for meg om jeg ikke hadde sett hennes lyse øyne, hennes venlige smil, hennes slanke nordiske skapning, hørt disse simple, sunde kjærlige ord som to ganger brakte meg til tårer i øynene, vært vitne til hennes beskjedne fordringsfrie vesen"

Han kom nå flere ganger tilbake til Brighton før han forlot landet. Men, få måneder deretter døde hun.

Blant Richters etterlatenskaper lå en presset rose hun hadde gitt ham. Hans påskrift: "Sommerens rose – fra himmels have", lagt i en konvolutt merket "Min sorg til døden – Fra Utlandet."⁹

Til gravstedet fikk Richter laget en obelisk, markert høyere enn de andre på kirkegården, med inskripsjon på tre sider. Obelisen ble fraktet fra Trondheim til sognekirken i Selborne ca 1865. På obelisen har Richter bl.a fått risset inn: "She is not dead but sleepeth (Luk 8.52)/ Affection and Sorrow raised this monument/Miit haab er at vi skal gjenforenes paa Opstandelsens Dag" Han glemte etter sigende aldri Susan.

⁸ (Ole Fuglum (1957) s. 134.

Figur 4 Ung flink mann på vei opp og fram.

For Richter var det jevnt vanskelig få bestemme seg. Det var alt i alt ofte rike piker og det gikk ondsinnede rykter. Det tok på ham etter bruddene med kvinnene, sengeligge, med depresjon - og bekymrede venner.

I en debatt fra Stortingets talerstol ble det et skarpt ordskifte mellom Richter og Schweigaard hvor Schweigaard mistet besinnelsen og angrep Richter med skarpe uttalelser om at han såkte etter penger og rike giftermål.¹⁰ Ludvig Daae¹¹ sier senere at om ryktene er sanne må forklaringen på vennens opptreden søkes i hans første store kjærlighetsskuffelse - den ulykkelige utgang på forlovelsen med Laura Svendsen¹²

Men Schweigaard skriver i et brev om Richter i 1865¹³: "Jeg tør ikke benekte de historier som fortelles om attentater på rike jenter, men spekulasjoner av den art er i den grad motsatt hans hele stemningsfulle poetiske anlegg, at jeg betviler dem"

Ved anledningen da obelisken over Susan ble reist traff Ole Richter søsteren Charlotte for første gang. Etter kort tid gifter de seg, på familiegodset Bishearne i Hampshire.

Charlotte hadde penger. 800 pund fikk hun fra en sperret konto hvert år.
Man har ment at Ole Richter i alt var forlovet syv ganger!

Ebba og Ole: Deres første møte.

Senere, igjen fra slutten av 1870-årene hadde han virket som svensk-norsk generalkonsul i London.

I 1881 er Ebba Astrup i London, hun er nå 18 år og der, hos generalkonsulen, møter hun ham for første gang.

"Han är ej endast en perfekt gentleman, men även en betydande personlighet", skriver hun hjem til faren i Stockholm.

Hun deltar nå på nyttårsballet i generalkonsulens residens.

¹⁰ (Fuglum 1 s.186/187). Schweigaard prøvde selv senere å hindre at denne uttalelsen fra talerstolen kom på trykk i Stortingstidenden.

¹¹ Ludvig Daae fra Solnør, Ørskog.

¹² Fuglum (1957) note 52 s. 402)

¹³ Fuglum (1957) s,402

Figur 5 Ebba Astrup, ung.

Et liv i sus og dus – men familiær ulykke.

Richter lever tilbake i Norge et stort liv som stortingsmann hjemme på et opprustet Rostad, som den fineste, elskverdigste vert. Han bygger en høyloftet festsal, trappehall og kamin. På den nye stilriktige inngangsdøren skriver han senere R 1887.

Naboene listet seg bort til vinduene for å se Richters fester, det hender endog at bøndene og bygdefolket i naboskapet på Inderøya bys på øl ute på plenen.

Figur 6 Statsministerens gård, fra bondegård til Herregård.

Han er ytterst korrekt med etikette. I Oslo er hans selskaper ekstraordinært fornemme, overflødige – og altfor kostbare. Det er en beleven verdensmann som sjærmerer gjestene, hans taler er beundret viden om. Han elsker fest og glade mennesker. Og Ole Richter er en meget vakker mann, med et staselig og regelmessig ansikt.

Han er strebersk og ærekjær, men samtidig nærtakende, ømskinnet. Han er et følelsesmenneske, labil, nervøs.

Figur 7 Det engelske giftet – rikt, men ulykkelig.

Men Charlotte Wakeford Richter, hustruen, får ikke fotfeste i Norge, misliker naturen, klimaet. Lærer ikke språket, kjenner seg utenfor og miskjent. Hun har problemer med det enkle bondemiljøet på Rostad og Inderøya – i utkant av sivilisasjon og dannet omgang. En stasdamme, som ikke vet hvor gårdenes mange nøkler hører hjemme. Hun vil være myndig, men kommer ikke overens med familien Richter på gården – et dårlig forhold. Hun er revmatisk, har dårlig helse. Det er pengestrid, tretter. Mye alkohol blir det, nervene er på høykant. Hun er irritabel og uberegnelig – det blir mange ubehagelige opptrinn.

"*What makes hell*", skriver hennes mann – "*I ditt nærvær kan ikke noe av det gode i meg bestå og gro.....*"

De er barnløse, det er store friksjoner imellom dem. Hun klager og er sykelig. Statsministerens hustru dør i Stockholm i 1885. I 1886 får altså Richter ved Kongelig Resolusjon rett til å oppføre et mausoleum på sin gård, Rostad på Inderøya i Trondheimsfjorden.

Høieste Resolution, hvorved det tillades, at Hr. Ege. 9 Mars.
Statsminister D. Richter paa sin Eiendom Rostad i In-
derøens Præstegjeld under Nordre Indherreds Provins i Trond-
hems Stift lader indrette et privat Gravsted for sin afdøde
Hustru og sig selv, paa Betingelse af, at det dertil bestemte Sted
indhegnes og indvies, forinden noget Lig der nedhæftes, og af nu-
værende og efterfolgende Eiere af Eiendommen aufständigen vedlig-
holder, — i hvilken Anledning Bevillingen bliver at thinglæse, —
at ved Begravelserne de sædvanlige hækkelige Ceremonier og det øv-
rige Lovbestemte intinges, og at der Intet afgaa i vedkommende
Kirkes og den Betjentes lovlige Rettigheder.

Figur 8 Den kongelige resolusjonen om privat gravsted.

Men nå er han alene, 55 år gammel.

Piken og foreldrene

Ebba Mortine Marie Augusta Astrup fødes som sine foreldres første barn i 1863. I Barcelona, der faren, Hans Rasmus Astrup, driver forretninger – store – først klippfisk, deretter trelast.

Fødsel og barsel i Barcelona er overmåte forberedt og organisert – til store kostnader for faren under datidens varierende vilkår for den gang alltid usikre barnefødsler.

Faren, Hans Rasmus, er fra Romsdalen. Moren, Augusta, er svensk, født Lindqvist. Fra vanlige svenske kår, men overmåte vakker.

Ett år gammel er Ebba når familien flytter til Sverige. Faren etablerer stor virksomhet og fremstår som en stor skogsindustriell entreprenør i sin tid. I Älvkarleby og i Skutskär¹⁴ ved Dalaälvens utløp lages store moderne industri- og transportanlegg, stort samfunnsbyggeri er det.

Figur 9 Elfskarlebyfallene, nord for Uppsala, vest for Gävle, hvitt gull for treindustrielt entreprenørskap og stor eksport.

Det kjøpes og selges skog i et format som synes på Europakartet.

Den elskede faren

Ebba Astrup er sin fars første barn. I perioden 1860-1888 beveger familien seg Fra Barcelona, til Stockholm, Skutskär. Kristiania, Stockholm, Molde, Kristiania.¹⁵

¹⁴ I Skutskär

¹⁵ Etter barneår i Molde og middelskoleeksamen i Kristiansund virker H.R. Astrup 4 år i Kristiansund. Fra 1854 til 1864 virker han i Barcelona, hvorpå han kommer til Stockholm 1864. 1872 til 1885 driver han storm industriell virksomhet i Skutskär og Älvkarleby, først med partneren N.G. Sørensen fra Barcelona, dernest med Olrog som partner (fra 1875) – begge nordmenn. Han blir statsråd (arbeidsminister) i Kristiania 1885, flytter til regjeringsavdelingen i Stockholm 1886 og avgår der februar 1888. Etter et opphold i Molde blir han stortingsrepresentant 1889-92, etter et opphold på ny innvalgt til Stortinget 1896-1899.

Fra hennes tidligste år skriver de til hverandre, faren og hans eldste barn og datter. Han deler alle sine mest personlige forhold, tvil, tro, problemer og utfordringer med henne, sine forretningshemmeligheter, storpolitiske overveielser, referater fra de innerste politiske gemakker - helt fra hennes unge år og hele tiden fremover. Den som leser brevene i dag og korrigerer for erkjennelsen av hvordan relasjoner mellom barn og foreldre var annerledes for drøye hundre år tilbake må undres - veldig - over åpenheten og nærværen mellom de to.

HRA: En matator.

Faren vil at også kvinner skal utdanning, yrke, de skal ha et berghningsmotiv for sin lesning, leve økonomisk.

Venstremannen Astrup er for kvinnelig stemmerett – Ebba er mer tvilende!

Moren – et omhyggelig bortgjemt portrett

Augusta Astrup – postmann Lindqvists vakre datter, fru Hans Rasmus Astrup, og Ebbas mor - er gjemt bort i historieskrivningen. Godt gjemt bort, og kanskje bevisst. Med Ebba, det første barnet, vil hun fra Barcelona tilbake til sitt eget Stockholm, hun er mor til åtte og dessuten vertinne i en selskapelighet som går i store slag, i Stockholm, på Skutskär, senere i Kristiania.

Ebba opplever sin mor som varmhjertet, med stor skjønnhetssans, og som lett rørt. Og som kristen. "Augusta er den vakreste kvinne jeg har sett", sier den voksne Ebba til sambygdingene i Trøndelag om moren.

I en dødsrunne i en svensk avis beskrives hun av familiens venner -mannens forbindelser - som "ideallet av kvinnlig älskvärdhet", opptatt av maleri, litteratur, musikk. Som varm og vennlig, en miljöskaper, som god mot høy og lav. Hun skal også være den som har spisset luksusen i den nyoppførte villaen på Drammensveien - terrasse med springvann, høystammede roser.

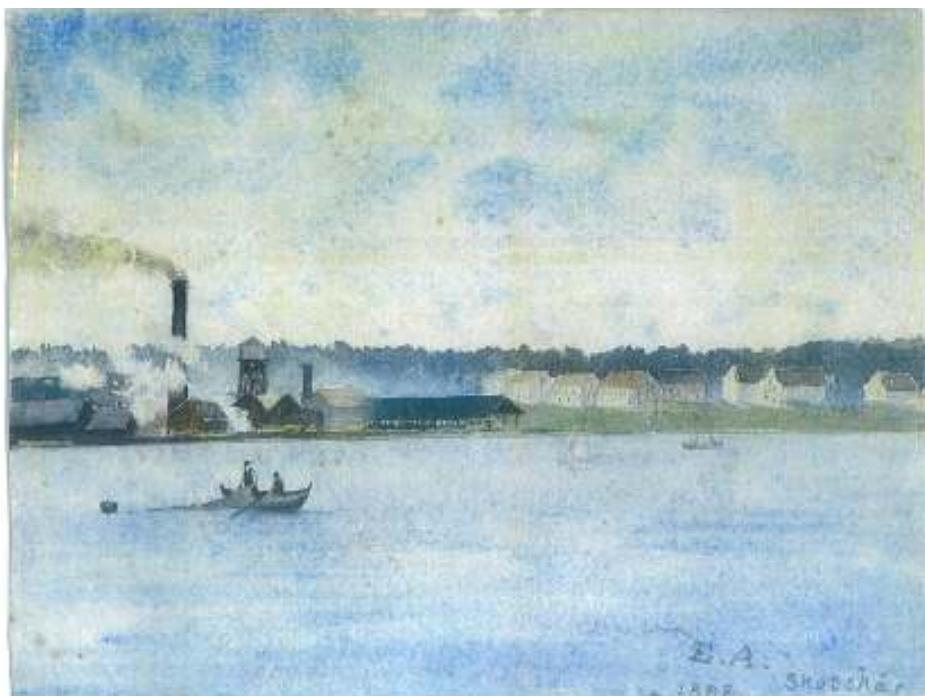

Augusta ville være så "fin" – ryktes det blant trønderne som tolker hörensägen. Langt var det fra Kungsträdgården i Stockholm til Verdal, også da. Samtidig vet vi at hun i Sverige til tider følte seg usikker i høyere stands-omgangen, at adelens kvinner fant henne noe enkel og utviste forbehold ut fra hennes enkle bakgrunn i datidens standssamfunn¹⁶. Det plaget henne.

Det har aldri før vært skrevet at Augusta Astrup periodevis har vært sinnssyk. Men denne forståelse er videreforsiktig fra Ebbas nære omgivelser i Trøndelag. Det fortelles at Augusta en gang forsøkte å hoppe ut fra terrassen i 2dørs etasje mot stentrappen foran haven i Drammensveien 78 i akutt sinnsforvirrelse. Vi stopper med dette. Under en hver omstendighet, for Ebba er det FAR.

En borgelig pikes oppføstring

Helt fra starten av er Astrupbarna oppdratt til nøysomhet, sparsomhet, beskjedenhet. Grøt og melk, varm på kvelden, kald dagen etterpå. Lille Ebba og småsøsken er for seg selv, de er ikke hos foreldrene en gang om dagen - etter middagen. Slik var idelet den gang. Men, senere, rider og maler de i Stockholm. Koser seg også, mandler og rosiner på rist, cognac over - spiser brente mandler. Vi vet at Ebba var en rimelig habil maler.

Figur 10 Akvarellmaleren E.A.. flink ung pike maler havnen i Skutskär 19 år gammel 1882

¹⁶ Det forlydes at Astrups brudd med den mangeårige partneren N.G. Sørensen i Skutskär i 1872 skyldes at partneren hadde giftet seg inn i den adlige familien af Ugglas på nabobrukets Forsmarks bruk og at kvinnene i familien af Ugglas forholdt seg nedlatende til fru Astrup – postmannen Lindqvists datter.

I Stockholm vokser Ebba opp, som svensk. Faren har kontor på Slottsbacken 8, i Flemingska Palatset, i Gamla Stan, rett opp for Skeppsbron, bare med oppkjøringen til slottet mellom seg og Kongens slott, de kan skotte over på hverandre tvers over den åpne Slottsbacken.

Figur 11 Astrup & Sørensen AB i "Flemingska Palatset", og kongens nærmeste nabo.

En ukjent stormforelskelse

På somrene bor de i Skutskär der faren driver stor treindustriell virksomhet ved Dalaälvens utløp i Gävlebukten.¹⁷

¹⁷ Astrup kommer til Älvkarleby med de mektige vannfallene allerede 1864 og overtok en gammel sag. Skutskärs sagbruk ble så etablert 1869, først i firmaet Astrup & Sørensen, som oppløses 1872. 1874 brenner sagbruket. Astrup og den nye partneren Thorvald Olrog bærer på gullstol ved gjenoppbygningen 1875 Astrups flyttet inn i den utvidede Herrgården 1880. Der bodde også Olrog som først var bestyrer, før dernest fra 1875 blir partner i Astrup & Olrog. Astrup og familien Olrog er nær omgang. Thorvald Olrog var norskfødt og kom senere til å samarbeide også med Christian Tambs, under en tid også som styreformann i Tambs Orkla. (Olrog var for øvrig farfar til Ulf Peder Olrog, tonsetter av mange av Alf Prøysens tekster). Familien Astrup har også omgang med arbeidsformannen Anders Hagberg - Astrup finansierte datterens lærerutdanning. De ti siste årene bodde familien Astrup den lange sommeren alene i Skutskär, mens faren drev forretningene fra Stockholm. Ebba opprettholder kontakten med Skutskär, sammen med sin mor besøker hun i sitt 38de leveår Hagbergs i Skutskär 1901. Forsamlingslokalet på stedet bygde Astrup 1884. Det skulle være gudstjeneste, skole, men ikke fagforeningsmøter. Romsdalingen Astrup inngikk i rollen som svensk brukspatron, hvert år cirkus, korpsmusikk, mat og drikke ved Skutskäranleggene for de ansatte. På topp hadde Astrup 1500 ansatte i sine virksomheter i Skutskär og bygde et samfunn fra nesten null til seks tusen innbyggere. Folketallet er siden i hovedsak uforandret til i dag!

Figur 12 Skutskärs bruk: 1 500 mann

I unge år blir Ebba forelsket i en ung gutt i Skutskär, en sagbruksarbeider: Faren motsetter seg forholdet. Ebba er knust - faren klarte ikke å kontrollere henne

Hun gikk til havsstranden nedenfor Herregården hver dag, satte seg på en sten og gråt. Hjertets sorg kjente ingen grenser. Hun var ordknapp forholdt seg ikke til noen. - kjærligheten var "hemmelig".

Faren bygde så et lysthus ved havet til henne, på den sten hun hadde sittet og grått. Der satt hun i sin kjærlighetssorg om kveldene.

Figur 13 Kjærighetssorgens lysthus

Lokalhistorien i Skutskär beskriver affären som "tragisk". Når stedets befolkning senere ryktesvis fikk høre et eller annet om at den berømte Bjørnstjerne Bjørnson hadde skrevet et drama om Ebba Astrups kjærighetstragedie trodde mange på stedet at det var Ebbas forhold til den unge sagbruksarbeideren det gjaldt.. Etter denne kjærighetsaffären kom Ebba til å være mye i Stockholm.

1880 konfirmeres hun i Adolf Fredriks kyrka i Stockholm. Hun oppdras – kostskole i Lausanne - og gjør dannelsesreiser i Europa: London, Vichy, Nantes. Ebba er interessert i kunst, musikk, litteratur. Myndig og selvstendig er hun og beleven fra oppdragende omgang. Hun har et følsomt temperament, men har også evnen til å ta inn over seg andres problemer.

Som hun er blitt 20 år, i 1883, har familien Astrup flyttet til Drottninggatan 90 midt i Stockholm, like ved Adolfs Fredriks kyrka og i dag ved Olof Palmes grav.

Figur 14 Stor politisk salong i Stockholm, Astrups Drottninggatan 90.

Astrups har fast plass i Jacobs kyrka. Og her, i hjemmet på Drottninggatan litt senere, er det da hun igjen treffer farens politiske frende i partiet Venstre, nå statsminister Ole Jørgensen Richter.

Hun har medlidenshet med Richters familiesituasjon, hans syke hustru, politisk strid, offentlig kritikk. Hans til tider isolasjon, sykelighet, nervøsitet.

De aller siste årene var han mer preget av sinnets utfordringer enn av alder. Men fra deres første møte husker hun hans distingverte ytre, vakker var han fortsatt da, lite preget av livet. Hun minnes hans vennlighet og humanitet i menneskelig omgang, hans evner og kunnskaper.

Sammen – og om en pakt

Allerede straks som Richters hustru er gått bort i oktober 1885 kommer den unge piken og statsministeren overens om å holde sammen. Hun er 22, han 56, 34 år eldre enn henne. Ja, han er to år eldre enn hennes far!

I 1887 blir Hans Rasmus Astrup medlem av den norske statsrådsavdelingen i Stockholm og flytter inn i Ministerhotellet og nå er Ebba og Ole Richter under samme tak.

Figur 15 Ministerhotellet fra Hovslagaregatan. Ebba og Ole under samme tak.

1988, på våren: De inngår en hemmelig forlovelse i Kristiania 14. mars, planlegger nytt liv – han skal bli ambassadør i London, Oscar II har lovet Han vil organisere et hemmelig bryllup der og da.
Hun, nei hun vil vente til de kan gjøre det i Kristiania, i farens, Hans Rasmus Astrups nyoppførte palass på Drammensveien.

Men 15de juni skjer det, skuddet, selvmordet.
Ebba flykter ut, utslått - til Spania¹⁸, Capri, Napoli reiser hun, likesom hun besøker farens hjemsted ved Molde¹⁹.

Figur 16 Kviltorp, romsdalingens HRAs nyoppførte residens i hjemstraktene etter tilbakekomsten fra svenske år,, familiebase borte fra strid og ståk.

Etter selvmordet – den ukjente historien

Og nå løper *den ukjente historien* videre.

Senere i 1988 skriver hun til C.W. Brøgger, farens venn, geologiprofessoren og universitetsbyggeren om seg selv og Richter: "Vi två talade en gång om att

¹⁸ Hun tok jobb som heldøgns-hushjelp/"au pair". Senere skal hun ha sagt at det var tilsiktet og at hård døgntjeneste tjente som sørgekur.

¹⁹ Hans Rasmus var vokst opp på foreldrenes gård på Fanestranden ved Molde, men denne hadde hans far, kaptein Astrup solgt. For å ha et tilhold i sin fødebygd lot H.R. Astrup i nærheten på Fannestranden oppføre sommerstedet Kviltorp, imposant i datidens detaljert utmeislede sveitserstil.

Rostad skulle bli till ...någonting dit åt". Det er omsorg for omstreiferne, de foreldrelose hun har i tankene.
Hun vil allerede nå at faren skal kjøpe Rostad. Men han vil ikke.

Hun reiser altså til Kviltorp ved Molde, men også til Svanviken ved Eide på Møre der faren har etablert et stort myrdratings- og omstreiferprosjekt..

1889-1891 fortsetter kun korrespondensen med Brøgger, forteller om sin bestående uløselige sorg – „...jag måste bli bättre eller icke leva.“ Julen 1891 er hun på Rostad, hun skriver til Brøgger: "Här stannar vägen och jag vill inte heller längre – jag vet inte något mer än detta."

Forberedelsestiden - inn på veien.

1890-årene er for Ebbas del først rekonesens og dernest en forberedelsestid for en lang ferd til hans og deres hjem – og "barn", som "Mor Rostad".

I nærmere seks tiår styrer en ung pike bevisst, utholdende, velorganisert, forpliktet og evig forelsket hen mot deres felles hvile. Sammen. Der, hos ham.

Meråker

91-92 kom hun for første gang til Meråker. Faren hadde kjøpte bruket allerede i 1887, straks etter hjemkomsten fra Sverige. Etterpå, 1898, etter Astrups død, ble bruket overtatt av firmaet O. Haugan fra Drammen. For Astrup ble det ingen økonomisk suksess – motsatt!

Ebba var kasserer på bruket. Siste året 1897 da hun var der ble hun innsatt som direktør, Mange mente at hun alt fra starten var farens høyre hånd. Hun ble altså medlem av direksjonen for Meråker bruk. Faren – brukseieren – utnevner henne, kanskje halvt i spøk, til administrerende direktør, men direktørene Kildal og Kjærulf vil ikke styres av sjefer i skjørt.

Figur 17 Ebba i Meråker, voksen, viljesterk, medfølende.

Hun tilbød en gang under Meråkerårene arbeiderne 8 timers dag, ned fra datidens 12 timers dag. Ta det, når jeg foreslår det, sa hun. - Foreslår dere det selv, får dere ikke gjennomslag fra direktørene, sa hun til dem.

Meråker var trangbodd for brukets arbeidere, og ikke alltid hygienisk. Hun fikk skiftet halm på sengene i arbeiderboligene, fikk sydd nye puter til sengene. I enkeltaksjoner tok hun initiativ til tiltak for tuberkuløser arbeiderfamilier, hvis smittetrussel betydde et beboelsesproblem. Til lokalsamfunnet skaffet hun orgel, bøker til biblioteket, Og innhaleringsapparat for åndedrettsbesvær; dette var i tuberkulosens tid.

I to år, 1895 til 1897 drev Ebba jenteskolen i bygda, på Bjørk i Meråker .. et "tre-månederskurs i husholdning – tarvelig matlaging – lin og kjolesøm." Ebba hadde slev gått på husmorskole på Abildsø.

Elevere betalte kr. 15 månedlig og hadde alt i huset. I tillegg til seg selv og i perioder søsteren Dudu, hadde hun²⁰ lærere i håndarbeid, matstell, sang og gymnastikk.

Fra Nordre Nustad – "bruksgården" den gang - hadde hun hentet piano. Til hyggekvelder som det var på Bjørk hver fjortende dag, med oppredener Kurset startet etter jul og varte utover vintermånedene. Sommeren tilbrakte Ebba mye på familiens Kviltorp ved Molde.

Ebba delte ut ordensregler, eller snarere "adferdskode". til elevene. De var omfattende og moralsk og sosialt ordenssettende etter kristen-protestantisk etikk og datidens borgelige. dannelsesregler. De gir et omfattende og ganske detaljert karakterbilde av oppdrageren Ebba Astrups personlige gestalt.

"Les aldri andres brev og lytt aldri ved andre folks dører", heter det bl.a. En atferdsregel hun demonstrativt håndhevet for seg selv hele sitt liv, fra oppdragelse og sur erfaring.

Faren er hele tiden med. En elev får bilde av Hans Rasmus Astrup i sølvramme fra Ebba.

En rekke brev i ettertid fra barna hun tok seg av i Meråker priser denne kvinne - stort²¹.

I de to årene kurset varte var det årlig 30-35 elever ved kurset, i alt 40 av elevene kom fra Meråker – halvparten. I de tider var tiltaket altså lokalt et reelt bidrag til unge kvinners læring i bygda, slik datidens samfunn definerte unge kvinners oppfostring.

²⁰ Håndarbeidslærerinne var Oline Trøften fra Odal som også hadde gymnastikk, Karen Kallum fra Råde hadde matstell, klokkeren Øren underviste i sang

²¹ Cand philol Odvar Grønli samlet i sin tid inn et omfattende materiale fra hennes Meråkerelever og ellers fra brukssamfunnet om hennes virke der. Dette er fortsatt tilgjengelig ved Gunnerusbiblioteket i Trondheim.

19de februar kl 1830 kom brevet "Far falt om på gaten i dag". Ikke var det sledeføre, hun måtte reise i Karjol til Trondheim, 8 mil.²² I Stjørdalen traff hun direktør Kildal på nordgående som kunne fortelle at faren nå var død.

På sommeren kom det en gullknapp til en av guttene som hadde skysset henne til Trondheim, en skjorteknapp faren hadde hatt, inngravert et påskrift med et takk. Ebba hadde for øvrig senere alltid et høytidlig forhold til sin fars dødsdag. Ebba Astrup hadde egentlig reservert en bolig i Meråker (Bjørk) ved salget, men direktør Kildal glemte det når salgskontrakten skulle skrives omstendelig ut.

Først på Svanviken, men særlig i Meråker vokser den sterke, voksne morsrollen frem nå for bygdefolket høyt der inne ved svenskegrensen. Fra Meråker minnes hun som en høy staselig dame - med en dronnings gange.

På Rostad, senere, kalles hun "Astruppa". Av barn kalles hun "Oppa" – og det ble skrevet på melkekrusene til barna. Men barna i nabologet stryker respektfullt luen når "Astruppa" stiger ut av karjolen.

Kristiania og – Paléet på Drammensveien

Det er ved årsskiftet 87-88 at familien Astrup flytter fra Stockholm til Kristiania. Fra Stockholm har de en tid bodd i Kviltorp ved Molde før de så flytter til Kristiania og inn i paléet i Drammensveien. Skjønt, Ebba er en periode igjen i Stockholm.

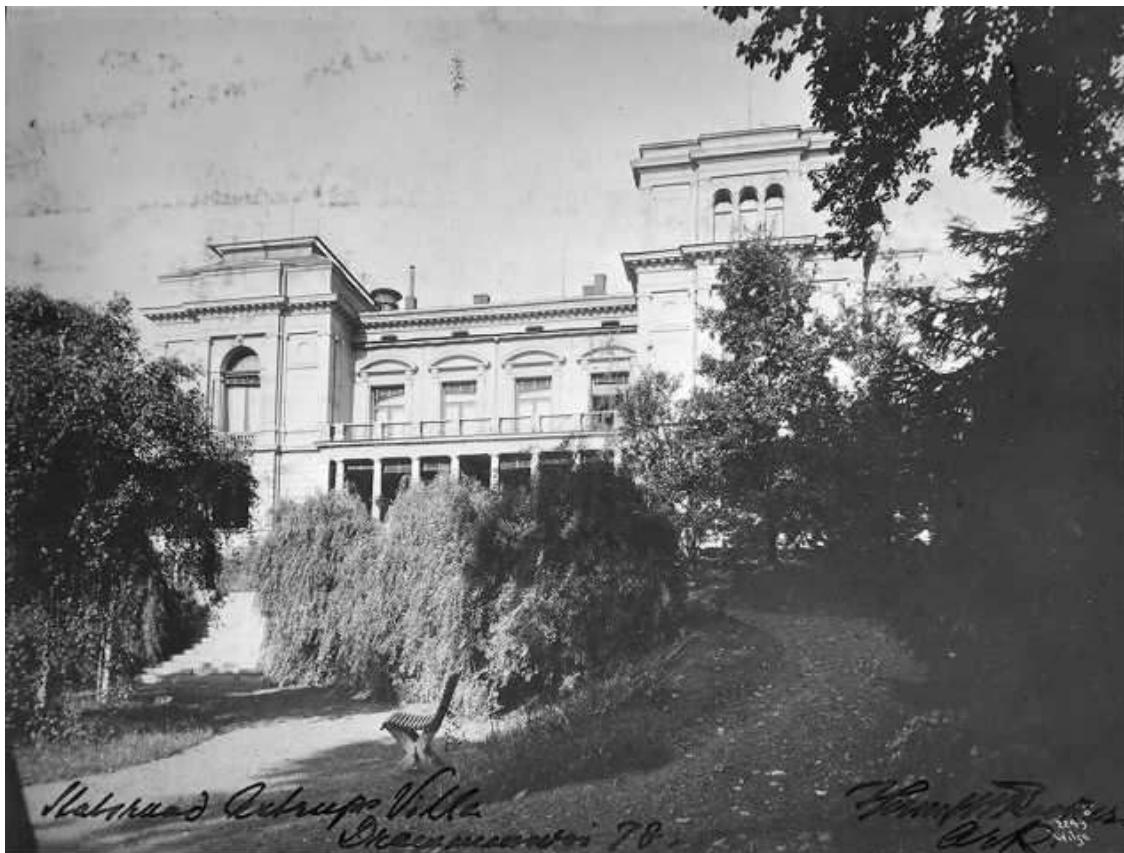
Med fem millioner kroner kom statsråden tilbake, i dagens pengeverdi nærmere 300 mill. kroner.

Astrup startet allerede som 16-årig handelsbetjent i Kristiansund med å røke sigar. Han har gjort det godt. Drammensveien 78 er kostbart anlagt, det synes fra starten å være tiltenkt en rolle i den norske nasjons offentlighet. – Arkitekten Herman Major Backer har i lang tid på byggherrens regning oppholdt seg i England, han skal studere aktuelle modeller for et slikt palé. Det er blitt en tysk tapning av italiensk renessanse. 1887 er årstallet skrevet over hovedinngangen fra Drammensveien.²³

²² Hun for av sted Gudå, Trøyte på Hegra , Sandfærhus Stjørdal, Haugan i Malvik før hun kom frem til 08-toget til Kristiania.

²³ En inngående arkitektur- og stilhistorisk presentasjon av huset og dets liv i Astrups tid er gitt i Tschudi-Madsen, Stephan (1986)"Statsråd Asrups villa på Drammensveien", Oslo: Aschehoug/DNVA.

Figur 18 Hjemmet på Drammensveien, det var finere hos oss enn på slottet, sa Ebba senere.

Hans Rasmus er glad i Norge, i paléet holder han nasjonal politisk salong, det var bare han i Kristiania som kunne invitere slik"

"Kjære professor!
B.B. og en del Stortingsmænd m.fl. haver lovet at komme til mig til Middag Søndag kl. 5 og tillader mig paa Hustrus og egne Vegne at forespørge om vi samtidig kunde faa se Dem og professor Ossian Sars hos oss.
Deres ærbødige H.R. Astrup."

Her utspiller seg et stort sosialt liv på "*niveau haute*". I perioder må også Ebba antas ha vært delaktig i dette. Her kan hun ha truffet B.B. eller i hvert fall hans miljø i partiet Venstre.

Men, det er vanskelig i Kristiania. Moren og de tre eldst døtrene trives ikke. 1893. Ebba skriver: "*Kristiania er et tilfluktsted for hat, splid og misunnelse*". De vil tilbake til Sverige.

Astrup selv angrer på at han flyttet hjem. - Han snakker om å dra til England, for der å kunne gledes over Norge fra utlandet.

Figur 19 I haven, Ebba nr. 3 fra venstre. I midten moren. Herfra attakkerte hun Bjørnson.

Bjørnson – fra Ole Richter til Paul Lange og Tora Parberg

Bjørnson har altså i en 17demaitale i Kristiania fulgt opp i VG 23. mai i 1888 lagt ut i offentligheten informasjoner han fortrolig har fått av Richter i et personlig brev 3 år tidligere og Richter utbryter under en middag på Ministerhotellet "Bjørnson har myrdet meg på min fødselsdag".

Derpå 15. juni 1888, selvmordet.

Ti år senere utkommer BB med utdypende, modererende "Paul Lange og Tora Parsberg". Stridslyst og konfrontasjon er erstattet med varme og medfølelse.

Richter har vært med Bjørnson fra slutten av 50-årene. Og i en årekke har BB kjent Ebbas far Hans Rasmus Astrup. I en artikkel allerede 1885 har B.B. offentlig i en avisartikkel anbefalt Hans Rasmus Astrup som stortingsrepresentant for Venstre for Romsdalen og fra 1888 har BB og Ebbas far forholdsvis jevnlig omgått i Kristiania.

Etter Richters selvmord skriver Bjørnson i brev til Kielland 20.8. 1888: "Om dette må en av oss skrive et skuespill eller en fortelling". Og også til rektor Sommerfeldt 2.10.88 "Det Richterske vil jeg ta et skuespill av". Høsten 1888 skrev så Bjørnson en artikkelserie om statsminister Richter. Her starter hans arbeid med dramaet²⁴. Han hadde startmanus klart allerede desember 88, i 3 scener. Her er det ikke Tora Parsberg, men "Ulrikka" som er Ebba Astrup, og Ulrikka mangler den ynde som Tora får senere, i 1898.

Figur 20 Den store BB i arbeidsværelse i andre etasje, syd på Aulestad.

Bjørnstjerne Bjørnsons drama er sluttført som manus i München. Han kommer ut fra sitt arbeidsværelset til sin hustru og sier "Nå er han død!" Bjørnson sa selv at "Dette er dog til sist det blant mine arbeider, som jeg elsker mest. Et stort stykke av min sjel ligger deri. Ti jeg har selv levet med og lidt". Og i et bibliotekseksemplar av dramaet i Minneapolis har BB satt følgende ord: "Skrevet i bevegede stunder, så å si i nærvær av min avdøde venn"

Bjørnsons drama ble spilt først i Tyskland, i Stuttgart våren 1900–og da heter Paul Lange "Richter". Så i Dagmarteatret i København sist i april, og så i Kristiania, Nasjonalteatret 1901. Deretter oppføres stykket i Stockholm og

²⁴ Hentet fra Francis Bull (1936?) Paul Lange, s. 83.

Helsingfors. Det er senest oppført på Nasjonalteateret i 2000, som det siste av Bjørnsons dramaer som er oppført på norsk hovedscene.

I teksten fjerde scene i første akt, tegner BB de tos forholdningssett til hverandre, Paul Lange (PL) og Tora Parsberg (TP) og :

TP: For da å åpne litt på et av de stengte rom: De har lenge syntes godt om meg, Paul Lange?

PL: Jeg har det, frøken Parsberg

TP: Også dada de ikke hadde lov til det?

PL: Også da.

TP: Men De sa ikke et eneste ord.

PL: Jeg våget ikke

TP: Det kunne jeg godt like. Deres hustru døde, og De sa heller intet.

PL: Det skyldte jeg henne.

TP: Det skyldte De henne - Nå først kommer De. De kommer som statsminister og excellense. Tør jeg tro at De neppe var kommet før De ble det?

PL: Er det ubehagelig.

TP: *De* skal svare meg!

PL: Det er som De sier.

TP: De tror jeg er glad i titler?

PL: Jeg setter Dem så høyt at jeg ellers ikke hadde våget.

TP: - fri til meg! Uten som statsminister og eksellense! Det skulle ikke være å undervurdere meg, Paul Lange? Var det med høye titler og rang jeg ville gifte meg, så var jeg lengst gift.

Scenografien til stykkets andre akt legger handlingen til Astrups Drammensv. 78, i dag Vitenskapsakademiet..

"Annen handling foregår ute på landet i et høyloftet hus i empirestil. Hele annen etasje i dette hus er selskapsrom. – Opp til disse rom fører fra partereforestuen to trapper, en på hver side. De sees ikke, bare den brede gang ses som de fører opp til.. Der er høye vinduer ut mot gårdspllassen. Gjennom vinduene skimtes lenger borte takene på de store uthus..... Over gulvet ute i gangen et lyst teppe med stormønstrede blomster. Samme slags teppe innover salens gulv. De store dobbeltdører mellom gang og sal er åpne. Fra salen fører dører inn til begge sider.

*Taket er dekorert En lek av amoriner mellom blomstergirlandere. Farvene oppfrisket. Girlanderne løper videre nedover til store speil, festet i veggene, Veggene er rødlighvite med gull.....
.....Salen ligger i halvmørke."*

Figur 21 Drammensveien 78, politisk salong, scenografi for BBs drama.

Bjørnson dveler ved spenningen mellom styrke og svakhet hos Richter 3dje akt, 2dre scene, Tora Parsberg til Paul Lange

"Din svakhet, Paul Lange? Det er sant at ingen kvier seg som du foran et slag. Men det er også sant at ingen slår det mektigere når det skal være. Foruhyggen av tungt går du langt av veien. Men så strømmer alle gode makter til og vil ha ditt vergemål. Og da blir du en løve"

Og stykket, skjebnen konkluderes i 3dje akt, siste scene. Tora Parsbergs gir stykkets sluttreplikk: "- Å hvorfor skal det være så at de gode så ofte blir martyrer? Kommer vi aldri så langt at de blir førere"

Francis Bull skriver: "*Noblere, ømmere, finere menneskeforståelse møter vi ikke i vår dramatiske litteratur*"²⁵

Dreufyssaken kommer opp i samme tid. BB er engasjert i denne samme år som Paul Lange og Tora Parsberg er kommet ut. Bjørnsons drama er også en kamp mot Nitszches overmenneskefilosofi, Møbius akkurat utkommet med sin Nitzscheplatografi,

Men BB har allerede fra 74 vært opptatt av verdien i å bruke levende modeller. Det presenteres som et must! Men: Det måtte være "sant". Modellene må kunne forstås som ekte og troerdige. Og i dette dramaet må denne kvalifikasjonen sies å være etterkommet.

"Om Tora Parsberg har Bjørnson sagt at hun ikke var skildret etter noen levende modell" skriver Francis Bull.

Men det tror vi ikke riktig på. Fordi han måtte ha truffet henne! Hun må ha vært kjent for ham både gjennom Richter, som sin fars datter og gjennom BBs eget miljø. Dessuten, gestalten i dramaet likner slik på den Ebba vi etter hvert kjenner henne som. At BBs Toragestalt endrer seg, blir mer lik, fra 1888 til 1898 kan tyde på at han faktisk ble mer kjent med henne under 1890 årene!

Men, han må ha vært kjent – godt kjent - med Ebbas holdninger til blottstillelsen av det private. Og det og annet kan ha gitt ham gode grunner til å fornekte modellens identitet.

For øvrig må vi tro at Ebba – av mange og gode grunner – hadde forsonet seg med Bjørnsons atferd rundt Richters selvmord i årene som kom nærmest etter. Det synes som hans drama ti år senere var en vesentlig større belastning for henne enn hans agerende forut for Richters selvmord, slik hun selv etter hvert valgte å forholde seg til dette.

Bull sier om den kvinnelige hovedpersonen: "- *Hun (TP) skulle stå som en stor type å styre etter, et fremtidsideal av et fritt og uredd menneske, i naturlig lys overlegenhet, mens Paul Lange hadde kjempet seg frem selv og derunder mottatt tallrike sår*"²⁶, som svekket hans handle og motstandskraft overfor nye slag"²⁷

²⁵ Francis Bull (1936) s. 103

²⁶ I en liten artikkel i den kortlivede Kristianiaavisen "Forposten" i 1902 skriver "Fru Tinken" (pseudonym) at hun ved en anledning som liten pike har hatt besøk av Richter i sitt hjem i sin fars fravær. Statsministeren og pikken er sammen under noen tid i hjemmet - han venter på faren, Richters venn, som allikevel uteblir. Idet Richter går ut med uforrettet sak skriver han oppfordret av pikken et lite vers i hennes poesibok, det lyder: "Hvad Politik er, vil De jeg skal si,-/ at lave Vers, det har jeg aldri kunnet./ Dog Varme har jeg set i Poesi,/ i Politik jeg bare Brand har fundet.". Artikkelen er stilt til rådighet av Vidar Berdal, Inderøy.

²⁷ Francis Bull (1936) s. 100.

For Ebba har Bjørnsons drama sammenfalt med farens død. - Hans Rasmus Astrup faller om på gaten i Kristiania, av slag, på vei hjem fra en begravelse i februar dette året.

Den 5te november 1898 skriver hun fra Svanviken til den store BB:

"Til Bjørnstjerne Bjørnson

Jeg har ikke læst deres bog, men avisene bringer referater som sårer dybt. De bringer Deres pæn til en grusom gjerning – mer grusom end Luccheni sin dolk. ((italiensk anarkist som drepte keiserinne Elisabeth av Østerrike med dolkestikk i hjertet september 1898) – For 10 år siden havde De en venn og Deres ord traf ham som gift i aabent saar. De mente kanskje ikke å treffe saa dybt – saa hårdt og det har ofte gjort mig ondt for Dem.

En vil De nu ikke lade graven beholde sin fred og de æres- og kjærlighedskrandse hans venner skjærker hans minde, la dem ligge – de gjør dog ingen ondt.

Eller mener de kanskje at bringe ham venne-gave i Deres bog, Tror De han vilde takke for den - ?

Jeg vil prøve å dømme mildt og rolig men jeg synes at jorden sorg nok at lave kunstverker af, om De ikke også bruker den som endnu er blødende og varm. Vil De ikke lade os, hans nærmeste slægt og venner, faa tid at dø før de bringer denne – den 15de juni – dødsklokke op paa scenen.

Jeg ber om dette. Og den døde har kanske endnu mange venner som føler at dette er en rimelig bøn.

Og samme dag til sogneprest Thorvald Klaveness²⁸:

"Det er Bjørnsons nye bog i sin raa hensynsløshet som gjør mig saa fortvilet. Har han rett til å omdanne og fremstille saa som det passer ham? – at bruge hvilke midler som helst – bare til sitt eget øiemed? Findes der ingen grænser? Og har mennesker ret at tage mod.

Denne bog som et andet stykke "kunstverk" – til at nyde medmenneskers sjælekvaler, sorg og jammer som kunstverker - - ? Det er for umenneskelig grusomt."

Over nyttårsskiftet, 1889, 6. januar – hun har nå fått Sofus Arctander til å tale sin sak for Bjørnson. Arctander skriver denne dagen brev till BB på Ebbas vegne, beklager at stykket er oppført og omhandler "nålevende mennesker". Arctander skriver som venn og nennsomt, men budbringer Ebbas poeng til Bjørnson: La både de døde og de levende få fred!

²⁸ Sogneprest var en stor man i datidens kirkeliv og offentlighet, medstifter (sammen med Christopher Bruun) av "Kirke og Kultur".

Så hun noen gang Bjørnsons stykke? Den senere ektemaken Sofus Eggen forteller at "hun gråt som et barn når hun så Paul Lange og Tora Parsberg i Oslo", andre tviler på om hun hadde gjort det - orket. Da stykket ble oppført på Trøndelag teater 1939, ble hun av teatersjef Gleditsch invitert til å overvære forestillingen. Hun avslo.

Hun skriver senere framannens gård i Verdal flittig brev med sin blyant, på sitt "svorsk". Frimerkekjøp, jentene skulle handle frimerker på Øra.

"Men husk! Ikke et eneste ett med motiv av Bjørnson", sier hun, "Nei, han er jeg ikke noe glad i. Han burde ikke skrive om levende mennesker".

Richerdramaet I og II – og straffelovens endring

Professor dr.juris Jon Bing holdt 2006 et foredrag i Vitenskapsakademiet om Personvern og biografier²⁹ Han redegjør her for hvordan riksadvokat Bernhard Getz i sin tid tidlig var gitt i ansvar at vi fikk en ny straffelov i 1902, et progressivt verk vurdert i samtiden og som erstattet "Lov angående forbrytelser" som eksisterte fra 1842.

Under Getz' arbeid med lovrevisjonen ble loven av 1842 revidert første gang 29.6. 1889. Da fremmet Getz forslag med innføring av en bestemmelse om vern av privatlivets fred. Bing skriver at: "para. 4b³⁰ var (den) *første eksplisitte personvernbestemmelsen i norsk rett.*"

Denne bestemmelse var da ny i juni 1889.

Men: Den eksisterte ikke i lovutkast fra 15.5.1888.

Det første utkastet ble altså fremmet en måned før Richters selvmord. Den er altså endret under Richterdebatten den gang, 1888-1889.

Figur 22 Riksadvokat Bernhard Getz, den norske straffelovens far.

²⁹ Foredraget er bearbeidet og gjengitt i "Lov og Data" nr. 89/2007

³⁰ Til endring av loven fra 1842.

Bestemmelsen ble klemt inn som en ny paragraf 4b ved lovrevisionen i 1889. Og denne bestemmelse ble nesten ordrett gjeldende og ble en egen paragraf 390 i straffeloven av 1902. Dette var etter at Paul Lange og Tora Parsberg hadde hatt premiere på Nasjonalteateret. Den har da i mellomtiden altså fått et eget paragrafnummer.

BB har skrevet sitt drama (1898) og nå oppføres det i K:a.(1901). Ebba, men også slektingene til alle de andre modellene i Bjørnsons stykke kjente seg grovt krenkede den gang og ga sterkt uttrykk for det i samtiden.

Og i Morgenbladets redaktør skriver 5.11.1898 at Bjørnson har misbrukt en dikters rett og gått sine modeller alt for nært. *"Samtidens litterære kritikk plikter ikke å åpne sin dør for verker av denne art"*

Jon Bing skriver videre (2007) *"Åpenbart var skuespillet Paul Lange og Tora Parsberg etter Ebba Astrups syn nettopp et eksempel på at privatlivets fred ble krenket av Bjørnson - "uden paavislig agtverdig Grund".³¹*

I paragraf 390 heter det:*"Med bøter eller fengsel inntil 3 måneder straffes den som krenker privatlivets fred ved å gi offentlig meddelelse om personlige eller huslige forhold".*

Forarbeidene fremhever at bestemmelsen er ønskelig "under forholdenes utvikling også hos oss"

" - (Richter) episoden (synes) å kaste lys over hva det sikttes til når forarbeidene mer generelt snakker om "Forholdenes utvikling saa også hos oss". For saken kommer jo nesten samtidig med Jægers og Krohgs romaner. Sammenfallet i tid med artikkelen til Warren og Brandeis i USA, og den uspesifiserte henvisningen til fremmede straffelover synes å antyde at det var en form for internasjonal debatt om utnyttelsen av folks privatliv som stoff for aviser, romaner mv."

- skriver Bing i artikkelen *"Hvo som krænker Privatlivets Fred..."³²*.

Odelstingsinnstillingen begrunner den med dansk lov og fremmede lands straffelover. Bruk av bruk av media og kunstneriske uttrykk var foranledningen også for norsk som amerikansk lovgivning. I USA herjer avismagnatene Hearst og Pulitzer med enkeltpersoner i sine medier. Her hjemme medførte også Hans Jægers Kristianiabohemen (1885) og Christian Krohgs Albertine (1886) en diskusjon som berørte forholdet til mulige levende modeller. Bjørnson som mange var i 1898 svært opptatt av Dreyfussakens grafsinger og diskusjonen om Nitzsches overmenneskefilosofi herjet.

³¹ "Lov og Data", 91/07, s. 14.

³² Lov&Data nr. 91, oktober 2007, s.14

Paragrafen er ikke mye brukt men må ansees at den særlig er aktuell der forfatteren har stått den omtalte person nær, som BB til Ole. De som kan bruke paragrafen er de som sto den døde nærmest i levende live, som Ebba. Vernet i straffeloven gjelder 15 år etter utløpet av dødsåret. 1902 var det 14 år siden Richters selvmord.

Andenæs mener at selvmord kan krenke den avdødes rett til vern, Samtykke gir under enhver omstendighet meddelelsen straffefri – Ebba og mange hadde i Richtersaken og i debatten om Bjørnsons drama demonstrativt ikke samtykket.

Alt i alt må Richtersaken og Ebba Astrups lukkede prosedyre mot Bjørnson og hans drama betraktes som en ikke uviktig tidlig fektekamp for personvern i offentligheten, en verdikamp som har vokst siden den gang og som har akutt interesse i vår tid.

Ebba rokerer – inn mot statsministerens gård og hjem

1892 er statsministerens bo gjort opp, en nevø av statsministeren kjøper Rostad gård.

Hennes far dør i 1898, hun har fått en romsligere økonomisk selvråderett. Rostad gård er lite lønnsom for Richterfamilien. En nordenfjells komité for omstreifer-omsorg kjøper Rostad. Kjøpet finansieres ved at Ebba gjennom at Astrup-familiens Svanviken Bruk kjøper Rostads besetning og redskaper. Og nå, nå blir Ebba bestyrerinne på Ole Richters familiegård. Hvordan fremstår bestyrerinnen?

Figur 23 Ebba Astrup og et av Rostadbarna.

En dansk kvinne, Signe Okkels, lærer ved Eidsvoll folkehøyskole 1911 der Ebba var elev, og erstatter for Ebba Astrup på Rostad 1912-1917, skriver:

"Frk Astrup var egentlig ikke vakker --- rødgyltent hår og krommet nese, men allikevel strålende å se på. Hennes holdning var som en dronning når hun kom en i møte. Mor Rostad var festlig, arbeidssom og var flink til å sette noe i gang (sic) og gikk alltid foran i arbeidet. Hennes vilje var sterk og enerådende på Rostad og hennes unge medhjelpere kunne nok kjenne seg kuet"

Farens venner er engstelige: "Gå ikke i kloster i mausoleet der oppe", skriver Sofus Arctander til henne.

I 1906 får Ebba Osloarkitekten Johan Meyer, kjent som kartlegger og beskytter av norske fortidsminner, til å forskjonne Richters gravhaug. Det får en gresk tempelinngang med Ole Richters navn på en støpt dør, det bygges et klassisistisk tempel båret av joniske søyler og symbolmettede omvendte fakler inn mot gravhaugen.

Den danske kvinnen beretter fra sin tid på Rostad:

*"Ved Richter grav i parken talte barna ganske stille og de store barna kunne hysje på de små og si: Der ligger mor Rostad sin venn.
Frk Astrup hadde visst alltid Richter i sine tanker"*

Over sitt skrivebord på sitt kontor har hun hengende et stort bilde av Ole Richter med røde fløyelsbånd knyttet omkring.

"Vilja är att kunna" – det romerske "Velle est passe" - står det på denne hustavle, hengt opp i glass og ramme.

Mausoleet

Storhaugen, eller Kjempehaugen het den og det skulle visst ha vært en gravhaug fra vikingtiden. Den hadde ligget der i alle tider, like utenfor tunet på Rostad gård på Inderøy, litt sydvest for oppkjøringen fra bryggen.

Som hustruen var død i 1885 gikk Richter i gang med planene om å minnes henne. I mars 1886 fikk han Kongen til å tillate ham et privat gravsted – rett til å gravlegges utenfor kirkegården tillegges bare Kongen.

I mars 1886 gis han denne rett i en Kongelig resolusjon, signert statsminister Sverdrup i Kristiania. En rett som koster ham 160 kroner den gang.

Det er en eksklusiv rett, den er gitt ham og hans hustru, alene, bare dem, de to alene.

I september samme år (25.9.) er arkitekt Helgesen ferdig med et utkast til mausoleum, eller rettere sagt "*En skisse til prosjekt gravhvelvning på hans Excellense Statsminister Richtes eiendom Rostad, Inderøen*" Drøyt 20 alen bredt, enda litt lengre i lengderetningen, og ca 10 alen høyt.

Det er en stramt strøken hvelvning, smijernsinnhegning omkring og en obelisk på toppen. Midt i gravhaugen ligger en krypt, krypten ligger ganske så høyt i gravhaugen og er sikret, innmuret med sten under tunge jordmasser.

Inngangen er nedenfra i et bratt hellende terreng. Fra nedsiden fører 5-6 høye, tunge trappetrinn inn til et monumentalt portparti av symmetrisk opplagte stenblokker

Arkitekten forutsatter utplanerte omgivelser som skal fremheve gravhaugens stramme symmetri.

Så blir bygget.

Etter to år i Stockholm blir hustruens balsamerte legeme hentet med tog og skip fra Stockholm og lagt inn i krypten. Noe senere kommer obelisen på plass, Richter har nølt, men plages av dårlig samvittighet for hustruens vanskelige skjebne og får den endelig satt på plass. Den gis en påskrift som betoner at det kun er henne det her gjelder, ikke dem, ham.

Så er det 1888, nå blir Richters balsamerte legeme lagt. Inn.

I 1906, 12 år etterpå bestemmer Ebba Astrup seg for å lage et monument over statsminister Ole Richter på hans grav. Ikke over hans hustru som er ubevnt. Hun setter arkitekt Johan Meyer på oppgaven, nå professor på NTH i Trondheim. Han tegner et gresk tempel, etter modell av et av skattekammerene, antetempelet i Delfi. Det har to fremspringende "anter" som fremre hjørner, to doriske døyler og en forhall med en sentralt plassert dør og en frise med triglyffer og metoper i gavlen

*Obelisk, på toppen av stilisert haug omkranset av smijernsstakitt.
Den engelskfødte hustruens navn står alene på obelisen.*

Mars 2006 signerer Meyer på Ebbas vegne en minutiøs byggekontrakt med byggmester Nils Christensen på Frosta om oppførelse av monumentet under Meyers tette overoppsyn. Sten skal hugges i Trondheim vinteren 2006-2007, monumentet skal være ferdig til 15. juni 1907 – på Richters dødsdato. Det skal den gang koste kr. 6 000 (1906) – ca 250 000 i dagens pengeverdi.

I dag er det et av de svært få mausoleer i Norge og kanskje det eneste reelle mausoleum nordenfjells. Og det er i nasjonal sammenheng i dag nesten totalt ukjent.

Døren til mausoleet ble murt igjen i 1907.

Og slik har det stått siden, om enn litt herjet av vind og vær og i enkeltelementer erodert, men så påfølgende rehabiliteret³³.

Og der inne ligger tre personer, fra gårdstundet og ut mot Trondheimsfjorden sett den balsamerte statsministeren Ole Richter på venstre side, med Ebba Astrup (Eggen) ovenpå (!) Og på høyre side Charlotte Wakeford Attree, gift, Richter.

Men der er mer:

Tidligere direktør for restaureringsarbeidene ved Nidarosdomen, Torgeir Suul sier i et intervju i Adressavisen i 2001 at der under taket ligger en pistol, statsministerens, en bunke brev, et norsk-svensk flagg og en uniformsjakke, statsministerens embetsuniform.

Nylig (2007) er en kvinnes kjole funnet under taket – Ebbas forlovelseskjole, kanskje?.

I tillegg verserer på Inderøy en rekke rykter om hva der er, og har vært - .

Men det vanskelige og det spennende er at ingen vet riktig. I 100 år har Ebba Astrups ønske om diskresjon og tilbaketrukkethet - urørbarhet - uomtvistelig forpliktet alle dem som hadde vært i kontakt med henne. De har alle følt seg forpliktet til å hegne om hennes private, dulgte minne om sin elskede, statsministeren. Hennes helligholdelse av tempelets fred og hemmelighet har slik vært nedarvet, konsekvent, hos de få innviede - .

Hjemmet doneres – blir Vitenskapsakademiet

10 år etter at bygget er ferdig går "statsråden" altså bort (1898).

10 år senere (1908) dør så hans hustru Augusta (1908). Augusta har tidligere gitt bort sin store kunstsamling til Nasjonalgalleriet. Barna, de er ni om arven, spres over et stort kart og med rike inngifter.

³³ En kombinasjon av vær, vind og erosjon har nødvendiggjort flere reparasjoner, i 1950-årene, i 1970 årene og senest 2007. Taket har flaget av ved storm, jordmassene har seget ut, uthoggene steinelementer har erodert. Arbeidene har vært igangsatt og drevet lokalt, men også Nidarosdomens restaureringsverkstreder har vært benyttet, slik ved restaureringen i 1970-årene da bl.a. søylene foran tempelet ble rehabiliteret. Det betyr samtidig at en rekke personer har hatt næradgang til gravminne i de hundre årene – med hvilke konsekvenser?

1910: Alternativet er først å gi Drammensveien 78 til Nordmannsforbundet, men så kommer familievennen W. C. Brøgger på scenen.
W. C. Brøgger – som også var også Ole Richters venn, - er blitt innvalgt i Vitenskapsakademiet i Kristiania - som utenlandsk (svensk) medlem.
Hans Rasmus Astrup og Brøgger er nære venner fra Stockholm, der Brøgger har en stor vitenskapelig karriere bakom seg, også aktiv i utviklingen av Stockholm Högskola. - Hans Rasmus Astrup har gitt midler til etableringen av Brøggers "Mineralogiska Institutet" ved Stockholms högskola. Brøgger var også knyttet til bergverksvirksomhet i Sverige, med nære bånd til bruksbaronen Gerhard de Geer og bransjen engasjerte også Astrup i begge land.
Brøgger kom nå med forslaget om at Vitenskapsakademiet i Kristiania skal få en fast base, Brøgger viste til Sverige og Danmark (Carlsbergfonden).

Figur 24 W.C. Brøgger, vitenskapsmann og forskningspolitiker, nær, nær venn i lykke og ulykke.

Brøgger har allerede midt i 1890-årene vært på jakt etter Hans Rasmus Astrups bidrag til det tidligere Nansenfondet, etter Nansens hjemkomst fra isen. Men Hans Rasmus Astrup ga intet til Nansenfondet, selv om Brøgger maste. Astrup var ikke for begeistret for Nansen, men isteden var han redd for at svenskene skulle invadere Norge. Han jobbet isteden for at Brøgger skulle få et

parlamentarisk oppdrag i saken. Han var misnøyd med Venstres nyinnførte progressive skatt. Han meddelte den masende Brøgger at Lifjellgruvene nå var satt under vann – et prosjekt der Brøgger hadde vært hans geokonsult! Brøgger purret og purret, Astrup sa nei.

Søstrene Astrup er nå allikevel meget takknemlige for Bøggers rolle. Han foreslår allerede 1909 pengegaven, at de to søstrene Ebba og Elisabeth Astrup³⁴ skal bidra til akademiets kjøp av paléet, som samtidig er lavt taksert. Ebba er ugift i 1909 da gaven ble drøftet og hun dominerte, opptrer på søstrenes felles vegne. Søsteren, Elisabeth (senere gift Mowinckel), er 20 år yngre. Ebba og Elisabeth gir alt i alt kr. 106 000 til DNVA, en hoveddel av beløpet pluss – pluss (!) - aksept av en lav prissetting av prakteiendommen.. Ebba ordner opp, veloverveiende fra Inderøya. Hun stiller og forhandler sine krav, bidrar med avtaletekstene. - Det er frykt for at Vitenskapsakademiet skal omdisponere huset til restaurant, kanskje selge huset. Ebba sikrer avtalevilkårene for at så ikke skal skje!

Søstrene skriver om motivet for gaven, det er -

"for derved at sikre deres foreldres eiendom en gavnlig og verdig anvendelse frem gjennom tiderne"

Dermed håpet de at deres "skjonne kjære hjem kunne holdes oppe i en sfære hvor Mors skjønnhetssans og Fars kjærlige og glade offervillighet fremdeles kunne trives"

Det skulle også lages et album med alle givernes bilde. Men det blir aldri gjennomført. Og givernavnene skulle gjengis, i forhallen. Her kommer søsknene Ebbe og Ragnhild (gift Reimers) med.

Hvor stor er gaven?

i alt kr. 106 000 til Vitenskapsakademiet, en hoveddel av det samlede gavebeløpet, pluss aksept av en lav prissetting av prakteiendommen: Hvor mye – vi vet ikke riktig.

Donasjonen er på kr. 5 220 500, oppindeksert til idag etter Statistisk Sentralbyrås historiske konsumprisindeks, men dette er ikke lett å anslå ut fra tidenes skiftende kjøpekraftspariteter.

Vitenskapsakademiet vet selv hva bygget i dag er forsikret for.

Verdianslag plasserer lett eiendommen i dag til over 100 mill.

Beløpets format ga den gang mulighet til å kjøpe bygningsarbeidertjenester til en 2007-verdi av 60 mill.kr! - Arbeidsfolk hadde den gang 10% av professors lønn!

Donasjonen tilsvarte den gang 18 professorgasjer.

³⁴ Det er åpenbart at i statsråd Astrups store skifte er Drammensveien 78 overtatt av de to søstrene, de andre søsknene er tilgodesett på annen måte.

Det Kongelige Frederikskes driftsbudsjett 1910 utgjorde 900 000 kr. - Gaven tilsvarte altså 12 prosent av universitetets årsbudsjett.

Dessuten: Den gav forskning en selvstendig identitet, som en aktivitet utenom akademisk utdanning. Den ga vitenskapen en rolle i et stolt nasjonsbyggingsprosjekt. Den markerte også Kristiania ift. rivalene - Trondheim og Bergen.

Ebba i Tårnet

Frøknene Astrups formelle gavebrev er skrevet av EBBA på Rostad 21.mars 1910. I brevet heter det at

"I loftsetagen (taarnet) forbeholder frøkerne Ebba og Elisabeth Astrup sig ret til at mot en lav leie at bebo en liten bekvemmelighet så lenge de måtte ønske".

Ebba reiser nå i årene som kommer av og til ned til Kristiania, først fra Inderøya, senere fra Verdal. "Mor Rostad" følger opp Rostadbarna som er havnet sydpå. Hun har 20 barn i Kristiania, sier hun. Ebba kjøpte purre, serverte grønsaker - appelsiner - under selskaper i Tårnrommet. Kostbart og ekstravagant er det i de tider. - Hun deler aldri appelsinene opp, kolossalt dyre var de den gangen – intet skal gå til spille! Hun tar ungdommene med på teater, lager kulturaftener i hovedstaden for omstreiferbarn på opptur - eller nedtur.

Figur 25 Tårnet i Astrupvillaen, Ebba, Rostadbarna – og senere "Mot Dag"

Folket i tårnleiligheten har omgang med vaktmesterfamilien i Vitenskapsakademiet, i den separate fløyen, vinkelrett i vest. - De bader hos vaktmesteren. De får spise smørbrød som er til overs etter selskapene i Vitenskapsakademiet.

Ebba beholder den ene leiligheten lenge, med lav leie. Den brukes utover i 20-årene, kanskje til hun når seksti års alder – kanskje litt lengre³⁵.

I 1911 donerer familien Astrup, Ebba og søsteren Elisabeth, Hans Rasmus Astrups hjem på Drammensveien i Oslo formelt til det nåværende Vitenskapsakademiet.

For dette mottar hun litt senere en takkeadresse fra Akademiets styre.

Qvinde, ektemake: En ny og annerledes pakt

I 1912 kommer en ung, flink gårdsbestyrer til Ebbas Rostad, en stilig, ordentlig og pålitelig kar, Gustav Sofus Eggen, arving til en stor landbrukseiendom i Verdal. Allerede året etter overtar Sofus fedrenegården.

I 1918 inngår Ebba og Sofus ekteskap. Hun er nå 55 år, han er 11 år yngre enn henne (!). Han har vært gift tidligere, i et kort ekteskap, der hustruen tidlig har

Figur 26 Ebba og Sofus Eggen

³⁵ Herman Major Backer hadde tegnet to tårn opprinnelig, men det ble bare ett. Tårnrommet var opprinnelig reservert for barn. Skamler var satt opp foran vinduene slik at barna kunne se ut over Frognerkilen. I bakrommet var det endog trampoline. Rommet ble senere bolig for Sigurd Hoel, den gang Vitenskapsakademiets generalsekretær. På hans tid var det også full røre i rommet, de besøkende var da noe eldre og fremfor alt kvinner. Det foreligger indisier for at "Mot Dag" ble stiftet i tårnværelset på Hoels tid, under nærvær også av Erling Falk.

gått bort. Hun, Ebba, frir, *"du kan få pengene mine, men da må du ta meg med på kjøpet"*, sier hun – men herom finnes det flere konkurrerende hemmelige beretninger. En avtale har de med seg ved inngåelse av ekteskapet: De skal hver for seg begraves sammen med sin første kjærlighet

Ebba skulle gjennom sin oppdragelse læres til ikke bli forfengelig. Damene i hennes oppvekst fortalte henne at hun var stygg. Hele sitt liv nekter hun bestemt, hårdnakket og demonstrativt å la seg fotografere! På de få bildene ser vi at hun likesom skygger.

Hun blir en gang oppbudt av kronprinsen ved et ball - men hun nekter. Hun mente at han gjorde det av plikt. At Kronprinsen ikke hadde interesse av å danse med henne. Hun avbøyde altså, men så ble hun beordret av faren.

I 1918 er altså Ebba blitt 55. Hun forteller til Sofus Eggens niese mange år senere:

"Da jeg var blitt så gammel at jeg ikke var kvinne, syntes jeg ikke jeg behøvde være trofast mot Ole Richter lenger. Da bestemte jeg meg for å gifte meg. Jeg satte opp en liste over menn som jeg kunne tenke meg."

Tre menn sto på listen. Gustav Sofus Eggen sto først. Ebba fridde og de drar til Stiklestad kirke.

Sofus

Ellen Sakshaug heter ektemannen, Sofus Eggens første kone. Hun var i sin tid kjøkkenansvarlig på Rostad. Sofus er arving til en gammel odelseiendom, en storgård i Verdal, men, allerede som de gifter seg er Ellen alvorlig tuberkuløs. - Sofus vet at han gifter seg med en dødsmerket kvinne! Og folket i bygda forferdes.

Sofus blir enkemann (1911) etter fem års ekteskap med Ellen Sakshaug. Om deres kjærlighet kan vi bare spekulere. Var også dét en nesten overjordisk kontrakt mellom to sjeler, som Ebbas med Richter tyve år tidligere? Med dette måtte også Ebba ha vært kjent. Og hun må ha vurdert det, sammen med Sofus, før de så sammen gikk til kirken, men da med den ekteskapskontrakt som bl.a. betinget at de den ytterste dagen skulle tilbake til sin første -.

Familien Astrup syntes ikke Ebba hadde gjort noe godt parti. Da hun var forlovet med Richter fylte søstrene sengen med kobberkjeler, for å erte henne med at hun skulle gifte seg med en bonde. Sofus var vel "enda dårligere".

Sofus var stille, velmenende, meget pen og staselig som voksen mann og han var ordentlig. En konservativ, forsiktig og praktisk bonde.

Fine tanter fra storbyen kommer på besøk til Verdal, de utleverer egen stupiditet i plump forbauselse over "å finne så godt kjøtt på landet".

De to, Sofus og Ebba, er svært ulike, Ebba mer radikal og rask til beslutninger, han noe konservativ og nøyeregnende. Ebba synes i hovedsak å være den bestemmende, kanskje - sannsynligvis - dirigerende
De har sine runder. Hun forsøkte å oppdra Sofus. Drikke kaffe av skåla, går ikke. Ebba ville flagge 1ste mai, Sofus tar ned flaggstangen. Hun går alene på foredrag med Martin Tranmæl på Øra, men hun synes det mest er floskler. Det er litt mitt og ditt imellom de to voksnene, men finurlig får de det til.

Fru Ebba Astrup Eggen i Verdal

Ebba flytter altså til Verdal, til hans Fæby gård og her blir de boende sammen i 26 år. I bygda er hun respektert – og med respekt, hun fremstår litt på avstand, som litt uvanlig og utenfor den sedvanlige bygdeomgangen.
Men nok har hun forholdsvis lite omgang med bygdemiljøet.. Hun er ganske sparsom, hun sparar pengene til omstreiferbarna sine, sier hun.
Sanitetsforeningen er en arena. Hun abonnerer på franske, engelske og svenske tidsskrifter. Ebba kler seg litt uvanlig, syr om klær fra velmaktstider i den store verden, hun er synlig i tøyet, ofte med et hvitt sjal over skuldrene når hun skal være fin.
Over sengen sin har hun selv brodert et vers

*"Døm andre skånsomt
Strengere deg selv
Og ingen, ingen, ingen
Du fordømme*

*Thi livet er en mektig
Stridbar elv
Og ikke alle like godt kan svømme!"*

I frakkeforkledet har hun den samme nålen som bestandig.

Med blyant skriver hun sine brev og poster dem, ofte til Sverige, som hun fortsatt regner som sitt fedreland. Frimerker: Hun fraber seg ethvert frimerke med Bjørnstjerne Bjørnson, "han burde ikke skrive om levende mennesker", sier hun. I brevene framannens Fæby undertegner hun alltid "Mor Rostad", ja, de fleste brev omhandler Rostad.

Og Rostad er fortsatt i styringsavstand, det er bare to mil dit. Tidlig får hun fra Fæby innsatt sin svoger Karl Eggen som gårdsbestyrer på Rostad. I sine siste år (1943), som den siste gårdsbestyrer på Rostad slutter, takker hun for det arbeid bestyrerfamilien har nedlagt "på det sted og i den jord som er meg kjærest – og som jeg nå kommer til at følge med en spenning og ængstelse".

"Sterkt prinsipiell"

Ebba Astrup Eggen er munter, slagferdig, knitrende vittig. Hun er usentimental, praktisk, realistisk. - Hun er opptatt av orden i fjøset og på kjøkkenet
En sterk kvinne. Og – herom er erindringen unisont entydig - hun fører seg nydelig. Som en dronning.³⁶

Hun har blå øyne, lyserødt hår. Huden er lys.

Hustruen og gårdsfruen i Verdal, og nå fra seksti og oppover, går i lyse klær, uvanlig da. Perlegrått, beige er det. Hun skjuler figuren, går med skjørt til ankelen. Stanglorgnett, hengende til brystet. Håret er oppsatt, med knute høyest oppe på hodet. Flat hatt, ofte med slør.

Alltid sitter det en sølje i frakkeforkledet, hva kan den være?

Ebba regnet Sverige som sitt Fedreland. For folket på Fæby leser hun Selma Lagerløf og Gösta Berlings saga. Ebba Astrup Eggen har mange abonnementer: Utenrikspolitiske magasiner, franske blader, hun er interessert i Rheinlandsanger

Hun liker frie folk, og misliker at folk forholder seg skygt underdanig overfor henne - den bramfrie nabobonden på Bjartnes er hennes smak. Men Fæbyfolket har altså ellers liten omgang med nærmeste omgivelser.

Over døren på Fæby får hun satt opp en tavle "Herren hegne huset", mens Ebbas kristendom er personlig. Ved kirkelige seremonier er hun i utakt med prestens dagsorden.

Hun er også i kontakt med akademiet i Kristiania, nå og da er hun i Oslo i disse årene, men nedtrappende.

Til stuene på Fæby har hun brakt med sine forgylte astrupske stilmøbler, det er "Carl Johan" - svensk empire. På veggen henger bilder av hennes besteforeldre, kaptein Ebbe Carsten Tønder Astrup med frue Martine, født Helsing som blikker ned fra veggen i kostbar gullramme..

Her er agapantusliljer med blå blomster i store krukker. Foran peisen står en stor messingpåfugl med praktfull Hale av ekte fjær.

Arvemøblene blir stående igjen så lenge Sofus lever videre etter henne.

Stift er det ved middagsbordet på Fæby, sølvbestikk, det beste porselen, om enn blir det under tiden litt småskallet i kantene.

Arbeidsfolket har problemer med dannelsesidealet, det er å ikke spise seg helt mett. Det er ikke helt lett å slappe av rundt bordet sammen med Ebba.

Ebba er forsiktig med penger.

³⁶ Fremstillingen her nedenfor er i stor grad trukket ut fra Solveig Ness store kunnskaper om Ebbas liv i Verdal, innsamlet og siden trykket i artikkelen "Ebba Astrup Eggen", Verdal Historielags skrifter 15/Årbok 1988, ss. 91-118.

Hun skriver mange brev, med blyant. Brevene hennes handler for det meste om Rostad. Hun vil ikke ha frimerker med den norske løve – "det skabba dyret", sier hun. Fra faren har hun arvet fiendtlighet mot valget av det nye riksvåpenet. Ebba brant bevisst opp alle sine brev, tente opp og satte seg ned og så på.

Flere av Rostadbarna bodde i perioder også på Fæby, kommer dit når problemer dukket opp.

Kongens fortjenestemedalje i gull får hun 1923, på 60-årsdagen. Til 25 års festen for Rostad i 1927 skrives "Sangen om Mor Rostad".

Vennene husker alltid på henne den 15. juni, sender brev, hvert eneste år gjennom hennes liv. Og hun skriver på denne dato også til dem.

Hun blir 70 år, hun har vondt i det ene benet. Senere blir hun nå litt glemesk.

"*Ebba var sterkt prinsipiell*", skriver en ung niese av Sofus som bor to år på Fæby sammen med dem. - I dette er antakelig svært mye sagt.

Ringen sluttet – bortgang og begravelse

I 1925 – da er hun blitt 62 - er barnehjemmet Rostad på ny i økonomiske vanskeligheter. Hun gir driftsbidrag til virksomheten på Rostad. Ebba stifter så to legater for sin omstreifervirksomhet, det ene legatet blir til "Ole Richters Minde" og blir finansiell plattform for Rostads videre drift.

Fra Verdal følger hun med i virksomheten på Inderøya. Til Ole Richters nevø klager hun:

"Gravkammeret av tegel, hvelvet over Richters og hans hustrus balsamerte legemer forfaller, tegelstenen trekker til seg fuktighet og tørker ut gresset på gravhaugen. Jeg har lasset på med matjord – det hjelper ikke i tørkesomre", skriver hun.

Og i brev til Jørgen Richter Salvesen skriver hun så:

"Å så vil jeg så gjerne få tillatelse til at min aske blir begravet på baksiden over tempelet, bare med en flat sten i jordsmonnet som ikke blir synlig på sommeren engang – "Ebba Astrup – Mor Rostad". Vil De ha noe imot det? Rostad er mitt livs brennpunkt, der er jeg hjemme."

Nå er det 37 år siden skuddet på Blasieholms torg.

Ebbas begravelse

Ebba dør den 13. oktober 1944, av hjerneblødning, nå 81 år gammel. Lørdag 18de oktober er det begravelse på Fæby, pastor Øystein Hovden taler ved høytiden i hjemmet. Så, 26. oktober, hun blir båret ut av naboen og pårørende. Krans fra Verdalen Sanitetsforening. Det går til jernbanen og toget til Trondheim. Mange lokale er møtt frem. Oberst Ebbe Astrup er kommet fra Oslo.

27de er det bisettelse i kapellet på Tilfredshet Kirkegård i Trondheim Pastor Pharo hillser fra nasjonal misjon for heimløse. Fru Galtvik fra Frosta takker, der tok Ebba aller først omstreiferbarna fatt. Kretssekretær Skjerven fra Rostad barneheim taler og skolestyrer Sakshaug hilser fra Inderøy. Mest er det misjonen som er tilstede ved kremasjonen.

"Hun kalte seg alltid "Mor Rostad" selv – var Mor, fulgte opp så lenge barna levde", sier pastor Pharo, "Til det avsidsligende Rostad kom hun kun av kjærligheten", sier han.

Som tiden går

"Mitt" og "ditt" er forhåndsavtalt. Men ektemannen, Sofus Eggen skal først komme til å leve i 20 år til. På Fæby har empire og biedemeyer preget salene i Ebbas tid. Fra Oslo kommer brorens svigerdatter³⁷ og henter tilbake familiemøblene til Astrupske hjem i puljer, med litt småstøy av og til. Hennes etterlatenskaper spres, noe er fortsatt igjen ved Trondheimsfjorden, på Rostad, i Verdalen..

Ministerhotellet finns ikke mer og de to land har fått hver sin konge. På Nasjonalteateret er dramatikeren Bjørnson i dag halvdød. Personvernets idealer har flyktet fra straffeloven og vakler mellom idealitet og mistro. I Drammensveien 78 møtes vitenskapsakademiet medlemmer og deler ut priser til vitenskap, til Nils Henrik Abels matematiske verdensminne og annet. Der Rostadbarna samlet seg i tårnværelset tenkes og regnes det tungt, forstandig og stille. Og gravhaugen på Råstad, mausoleet kjemper på 120de året mot vær, vind og lumsk leire. Alt er så lenge siden nå -.

.. Stiftelsen Rostad med venneforening på Inderøya lever videre i forlengelsen av Ebbas intensjoner. På Richters gård suser i dag ungdom omkring, kanskje herjer de litt også av og til også – . Og det nybygges på skrå og på tverrs, nok annerledes enn den sosialt ambisiøse statsministeren ville ha gjort det.

³⁷ Fru Heddy (Stang) Astrup, skipsreder Nils Ebbesønn Astrups hustru, synes å ha vært den praktiske forbindelsen mellom Ebbas familie og miljøet på Fæby og det tør ha holdt seg gjennom en årekke.

På gården står fortsatt statsminister Ole Richters arbeidsbord. Det står i biblioteket. På en sølvplate festet til skrivebordet kan man – om man lener seg litt godt fremover – lese teksten som er inngravert. Der står det:
"Statsminister Ole Richters skrivebord."
"Tilhører Ebba Astrup."

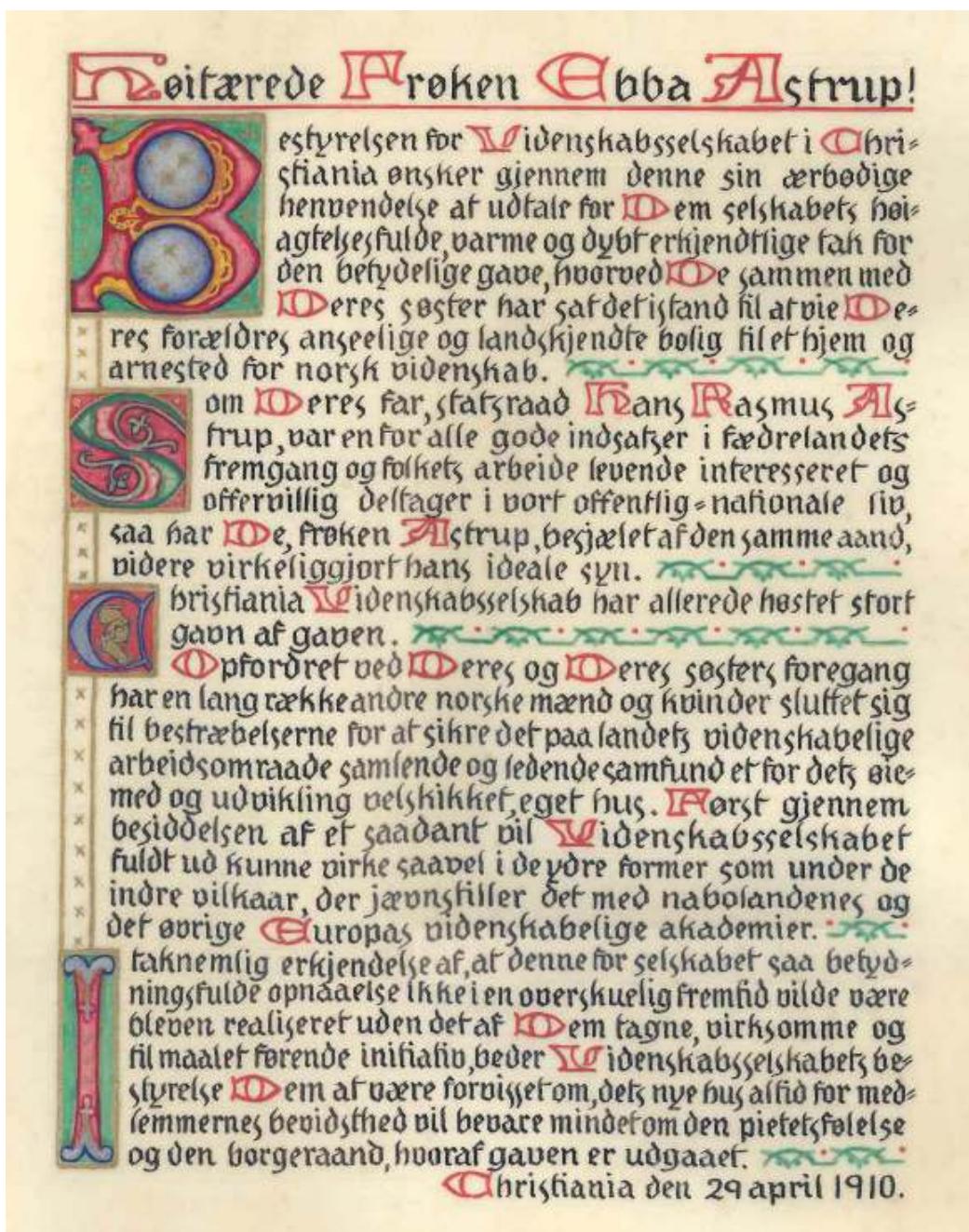
Og minnene om henne finnes, om enn mest blant de noe eldre. Vi finner frem et gammelt, bleknet brev. Hennes danske venninne, Signe Okkels, skriver om sin avskjed med Rostad:

"Frk Astrup kjørte meg selv til båten, i blåtøyskjole og grytelapper flagrende ut fra kåpen – i blusen en nål, et kors av diamanter med en medaljong hvor det var et bilde av Richter innrammet i diamanter på den ene siden og på den andre siden en lekende barnegruppe."

Imidlertid, idet Ebbas eiendeler har forlatt Trøndelagen, etter testamente havnet hos familien Astrup sydpå, blir det på Fæby Gård i Verdalen ensomt og bortlagt værende igjen en innfoldet takkeadresse. I formatet A3, en skinnmappe med inngravert gullskrift på lærromslaget. Og inne i denne et sirlig utformet takkebrev, kunstnerisk utformet i snirkende tekst, signert akademiets styremedlemmer i april 1911. Om man myser med øynene mot den tungtydede "roman"-kalligrafien kan man lese:

"Bestyrelsen for Videnskabsselskabet i Christiania ønsker gjennom denne sin erbødige henvendelse at uttale for Dem selskabets Høiagtelsesfulde, varme og dybt, erkendtlig tak for den betydelige gave, hvorved De sammen med Deres søster har sat det i stand til at vie Deres forældres anseelige og landskjendte bolig til et hjem og arnested for norsk videnskab..... I taknemlig erkendelse af, at denne for selskabet saa betydningsfulde oppnaalese ikke i overskuelig fremtid vilde være bleven realisert uden det af Dem tagne, virksomme og til formålet førende initiativ, beder Videskabsselskabets bestyrelse Dem være forvisset om, dets nye hus alltid for medlemmerne bevidsthed vil bevare mindet om den pietetsfølelse og den borgeraand, hvorved gaven er udgaaet."

Figur 27 Vitenskapsakademiets takkeadresse

Finalen: Historien er ikke slutt - .

Men vi var jo ikke riktig ferdige, vi er i fortellingen jo egentlig ikke kommet lengre enn til 1944, til Ebba Astrups bortgang og til begravelsen.

Året er altså 1944, krigen er snart slutt. Telen går, fredsvåren 1945 kommer, men i enda et år skal Ebbas urne stå oppe på mørkeloftet på Fæby i Verdal. Hvorfor, hva er bestemt, hva kan og skal skje?

Den kongelige resolusjon fra 1886 om Richters private mausoleum på Rostad viser - etter at jeg nå har fått den gjennomgått av departementets kirkeavdeling - at Kongens tillatelse til det private gravstedet var begrenset til å gjelde ekteparet Richter.

Lov av 1897 om Kirker og Kirkegaard § 35 sa også at "*Udenfor Kirkegaard må ikke Begravelse finde Sted uden Kongens Tilladelse*".

I en oversikt over saker om tillatelse til private gravsteder hadde departementet i 1945 – 1946 tre saker. Ingen av disse gjelder nedsettelse av urnen med asken etter Ebba Astrup!

Den ensomme jordfestelsen.

Men så på våren, forsommeren 1946 drar tre menn innover langs Trondheimsfjorden, fra Verdal mot Inderøya medbringende urnen med hennes stoft. Det er enkemannen Sofus, hans nevø Halvdan og historikeren Oddvar Grønli, som lenge har forsøkt å skrive noe om Ebba med en ambisjon som ble for stor til å kunne fullendes.

De setter spaden i gravhaugen. Men, som de skal sette ned urnen merker de en teknisk uregelmessighet. Urnen er plutselig destablisert. Noe fremmed er kommet med under kremeringen, har smeltet inn i urnens vegg. Men nå er dette plutselig løsnet og falt av.

De tar det opp det fremmede legemet. Det er et smykke fra et kjede, en slags kapsel som hun selv hadde fått laget. Og inne i kapselen har hun forvart den pistolkule med hvilken hennes forlovede Ole Jørgensen Richter hadde endt sitt eget liv på Blasieholmen ved Stockholms strøm den 15de juni i 1888.

Hun har alltid båret kulen i kjedet rundt halsen siden den gang.³⁸

Hun har selv brakt den med seg helt frem til den ytterste dagen, hun hadde holdt fast på den i nå snart 60 år, så lenge hun hadde maktet og evnet det, til hun nå bare er støv.

Halfdan Eggen tar opp smykket med kulen. Han legger den så ovenpå urnen. Og nå skyfler de jord ovenpå alt, fyller igjen.

På toppen legger de så senere på den lille navneplaten: "Ebba Astrup Eggen - "Mor Rostad" – 1863-1944", står det.

³⁸ En husmaler i stigen utenfor Ebbas rom i andre etasje på Rostad skal ved en anledning ha sett inn gjennom vinduet og der iaktatt at hun har åpnet smykket og lagt pistolkulen ut på toalett bordet!

Og her ligger hun, den dag i dag.

Hun ligger over dem, over ekteparet, mellom krypten og obelisken. Litt sjener gjemmer hun seg på den siden av haugen som vender bort fra husene, tunet. Hun ligger på hans side av krypten under, slik altså ovenpå sin forlovede, statsministeren.

Høysommerens gress skjuler nesten den lille navneplaten. Men der har hun lagt seg og sitt bevis på en bestående inderlig kjærlighet som nok er større enn eventyrenes.

I 58 år har nå Ole Jørgensen Richter ligget der og ventet på henne, sin forlovede, Ebba, med sin engelskfødte hustru balsamert på sin høyre side.
Her ligger Ebba nå, endelig, ovenpå, sammen med ham – om enn med "dem." Det er 1946 og 58 år etter selvmordet i Ministerhotellet på Blasieholmen i Stockholm,
De er hjemme hos ham. De to. Sammen til slutt.

